

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXXIX. Vtrum causa iræ sit sola paruipensio, seu contemptus proprius,
quatenus vindicabilis difficulter?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

generica, atque in hominem præminet similiter rationalitas, quæ est penes animam, complexionem, quæ est penes corpus; absolute dicitur cum Philosopho, & D. Thoma locis indicatis in obiectione, iram esse homini naturaliore, quam concupiscentiam.

QVÆSTIO XXXIX.

Vtrum causa iræ sit sola parui pensio, seu contemptus proprius, quatenus vindicabilis difficulter.

Videtur non esse. 1. Quia quælibet iniuria est causa iræ, dicente Damasc. libro 2. Fidei Orth. cap. 16. iniuriam passos, vel æstimantes pati, irasci propterea. Est autem multiplex iniuria, seu iniustitiæ genus præter parui pensio, & despectum, ut patet in latrocinio, aliisque eiusmodi. Ergo non sola parui pensio est causa iræ.

2. Animalia bruta sibi iniucem irascuntur, tum natura, ut canis feli, tum propter incommodum, seu obstaculum delectationis, & commodi, ut canes iniucem circa cibum promiscue oblatum, tum propter vulnus, quo maxime prouocantur ad iram omnia animalia, ut dicit Philosophus lib. 3. Ethic. cap. 8. Et tamen bruta sunt incapacia sentiendæ parui pensio, & contemptus, sicut & honoris æstimandi, ac cupiendi. Ergo causa iræ est vniuersalior parui pensio, & contemptu.

3. Oblivio amicorum, & consanguineorum, exultatio, & hilaritas quorumlibet aliorum in infortuniis propriis, prompta denunciatio euentus cuique improspere, quoduis denique impedimentum explendi desiderium sunt prouocatiua iræ, ut dicit, & cum pluribus aliis causis iræ connumerat Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 2. Omnia autem eiusmodi præscindunt à parui pensio, possuntque fieri indiscriminatum per contemptum, & sine contemptu, imo plerumque fiunt absque animo contemnendi. Ergo plura alia præter parui pensio, & contemptum sunt prouocatiua iræ.

4. Qui sunt minus expositi parui pensio, sunt magis expositi iræ, eamque, cæteris paribus concipiunt maiorem, quia quicumque excellunt in aliquo genere, sunt eatenus remotiores à contemptu, cum excellentia quælibet conferat magis ad venerationem, & honorationem. Excellentem autem sunt magis prouocant ad iram, & irascuntur vehementius cæteris paribus, dicente Philosopho lib. 2. Rhet. c. 9. *Homines propter excellentiam indignantur.* Ergo ira non est proportionata parui pensio, sicut necesse est, effectum proportionari suæ causæ.

5. Eo ratio contemptus est minor in parui pensio cuiusque, quo is maioribus subest defectibus, quibus vilescat, & minoris merito æstimari possit. Contingit autem indidem facilius accendi iram. Quia egentes & infirmi, & quicumque quomodo libet male habent, iisque carent, quæ concupiscunt, irascuntur facilius, & magis, ut tradit Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 2. Vnde similiter apparet, iram non esse proportionalem parui pensio, quoad magnitudinem suam, & facilitatem.

6. Magis prouocat ad iram amicus contemnens, quam inimicus, tamen dictum, aut factum contemptum sit idem, ideoque parui pensio sit æqualis, ut patet ex illo Psalmi 54. 13. *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, id est contempsissem facile iram.* Ergo ira non est ex sola parui pensio

7. *Delectationes impediunt iram*, ut dicit Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 3. Non autem impediunt parui pensio, ut per se patet, cum proueniat ab aliis. Ergo ira aliunde etiam est, quam ex parui pensio, nempe ex quibuslibet impediunt delectationem.

8. In quolibet exurgit facile ira aduersus iniurias amicorum, aliorumque quorumlibet sibi specialiter deuinctorum. Similiter contingit facile, & vehementer irasci aduersus eos, qui despiciunt artem, aut alia quælibet, ad quæ quisque maxime afficitur, quæque magni facit, ut obseruat Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 2. Ergo non solus contemptus cuiusque proprius est causa iræ.

9. Sæpe Domini irascuntur in seruos, nec non parentes in filios paruulos; cum tamen vtriusque sit facillima vindicta, seu punitio. Ergo non est de conceptu iræ, ut vindicta, quam intendit, sit difficilis, & ardua.

10. Non potest dari differentia ex parte effectus absque differentia ex parte causæ. Tres autem assignantur differentie iræ à Damasceno lib. 2. Orth. Fidei, à Gregorio Nyss. seu Nemefio lib. 4. Phil. cap. 13. & à Diuo Thoma quæst. 46. art. 8. aliisque communiter; nempe fel, mania, & furor, id est ira velox, ira diuturna, & ira impetuosa. Contingit vero tres istas differentias iræ existere in diuersis propter eundem parui pensio modum, ut experientia docet, & supponit Philosophus lib. 4. Ethic. cap. 5. Ergo non est causa, saltem adæquata, iræ sola parui pensio.

Art. 1. Respondetur. Causa iræ ex parte subiecti sunt passiones omnes aliæ, ex quarum influxu, & motione, dictum est superius, illam prouenire. Vnde cæteris paribus magis irascitur, qui magis tristatur de nocimento sibi illato, qui magis amat, & concupiscit bonum oppositum, qui magis sperat retributionem iniuriæ, qui magis audeat configere cum iniuriante. Consequenter temperamentum naturale conferens directè ad eiusmodi passiones, confert eo ipso indirectè ad affectum iræ: Confert vero directè ad eundem humor cholericus ex consensu omnium, quia est igneus, ideoque iuuat ad ignitam, ac impetuosam actiuitatem iræ. Verum specificatio iræ non prouenit ex his. Quaritur vero præcipue causa iræ quoad rationem eius specificam, ac differentialem, & ex qua conceptus eius specificus desumitur. Quæ causa se tenet ex parte obiecti. Ex cuius videlicet specie, propriaque differentia prouenit omnis specifica differentia affectuum, vti positum est superius in communi.

Art. 2. Circa obiectum porro iræ duo sunt manifesta. Alterum est, affectum iræ concipi non posse absque apprehensione alicuius nocimenti illati, aut intentati irascenti. Nemo enim irascitur, dum nemo sibi nocet, aut intendit nocere, aut contradicere suæ voluntati. Alterum est, non omne nocimentum esse causatiuum iræ, sed solum, quod est iniustum, aut apparet tale. Quia ut dicit Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 3. Non fit ira ad iustum, nec irascuntur homines, cum putauerint se iuste passos esse. Omnis autem iniustitia continet in se aliquam parui pensio iniquam eius, qui illam patitur. Quicumque enim infert iniuriam alteri, præfert se illi circa rem suam ipsius, hoc est præfert se alteri circa rem, in qua idem alter excelsit re ipsa. Quia rem esse alicuius conuertitur cum excessu, & præminetia eius supra omnes alios circa eandem rem, ut dictum est quæst. 2. de Iustitia. Manifestum autem est iniquè parui pendere, qui posthabetur in eo, in quo excelsit. Contingit verò dupliciter, ut

H 2 quis

quis despiciatur, ac paruipendatur. Primo indirecte, ac materialiter. Quando nimirum, qui paruipendit: commodum precipue intendit suum, quatenus distinctum ab incommodo, ac displicentia alterius, quem lædit, quæsiturus idem, tametsi nihil alteri noceret, aut etiam libentius quæsiturus absque læsione alterius; ut qui furatur, quia indiget pecuniis, veste, aut cibo. Secundo despicitur quis directe, quando nocumentum illi infertur iniuste ex intentione nocendi ipsi, & absque alio emolumento nocentis, ut cum is comburit segetes alterius, aut impingit illi alapam, eidemque conuiuiatur. In huiusmodi namque iniustitia intenditur, directe depressio patientis, atque in eius vilificatione bonum, voluptatemque suam constituit, qui lædit, non facturus idem, nisi displiceret patienti, isque inde redderetur vilior, & minoris æstimationis. Ira autem est maior aduersus despectum, & paruipensionem directam, quàm aduersus indirectam. Quia ut dicit Philof. lib. 2. Rhet. cap. 3. *his, qui propter iram aliquid fecerunt, aut non irascimur, aut minus irascimur. Non enim propter paruipensionem videntur egisse*: idemque dicit de læsione, tum ex ignorantia, tum ex alia quauis passione præterquam directe prælatiua sui respectu alterius. Consequenter, lib. 5. Ethic. cap. 5. addit, maximè vnumquemque irasci contra illos, quos putat ex industria sibi nocuisse. Indidem prouenit maiorem esse iram aduersus eos, qui coram, quàm qui clam, & in absentia nocent in diuitiis, aut honore, cum odium è conuerso aduersus clancularios sit maius. Patet igitur obiectum iræ esse læsionem iniustam, quatenus continet in se paruipensionem, & despectum; ita ut magnitudine motionis ad iram mensuretur, non tam magnitudine nocumenti iniusti, quàm magnitudine paruipensionis & despectus; cuius patiens non est dignus.

Art. 3. Ea itaque omnia augent iram, quæ augent paruipensionem, & contemptum. Augent autem contemptum vilitas contemnentis, & dignitas, ac excellentia eius, qui contemnitur, idque circa materiam propriam contemptus. Vnde præeinentes iurisdictione, diuites, fortes, ingeniosi, præstantes in scientia, vel arte, tunc maximè irascuntur, cum despiciuntur in iis ipsis, in quibus eminent, nisi tanta sit excellentia, & vsque adeo apud omnes manifesta, ut nihil videatur nocuisse despectus. Similiter crescit ira ex opposita despicientis conditione. Ratio est, quia quo quis excelsit magis, eo patitur maiorem iacturam honoris & existimationis, dum deprimitur ad aliquem vsque determinatum gradum. Et similiter est maior iactura patientis, quo est inferior conditio lædentis. Quia qui paruipendit, eatenus postponit sibi paruipensum. Patet autem eo esse maiorem demissionem, ac depressionem, quo is subitus quem detruditur, est in humiliiori loco constitutus. Quod tamen est intelligendum de vilitate despicientis, quæ antecedit despectum, adeoque iam informat tanquam principium, & causa eius. Humiliatio namque, atque vilificatio iniuriantis, maxime si voluntaria sit, minuit iram, iuxta illud Prouerb. 15. 1. *Responsio mollis frangit iram.* Eademque de causa dicit Philosophus ubi supra, minorem esse iram dominorum aduersus seruos, qui lædere, & pœnitent, agnoscunt culpam, & silenter, nec ægre ferunt oburgationem. Quia eatenus ostendunt se magnificare Dominos, eisdemque se submittunt tanquam indignos. Eadem est proportionaliter ratio de rustico, aut insipiente despiciente nobilem, vel sapientem, ac deinde humiliat, & pœnitente, & sic de reliquis. Nempe sicut vilitas antecedit actum despiciendi, auget despectum, & consequenter iram; ita humili-

liatio, & pœnitentia subsequens auget honorationem despecti prius, & consequenter minuit, aut extinguit iram, prout contigerit, tantundem honorationis reponi, quantus fuerat despectus, & ex eo iactura honoris, aut eò propinquius, vel remotius accedere humiliationem subsequenter. In hunc igitur modum crescit, ac decrescit ira ex parte obiecti quod est causa eius.

Art. 4. Requiritur autem ad inducendum affectum iræ, ut paruipensio appareat vindicabilis à patiente ipso, idque cum aliqua arduitate, ac difficultate. Quia si vindicta, id est compensatio paruipensionis, quoad vim læsionem paruipensi, appareat impossibilis, hoc est superans vires ipsius paruipensi, non exurgit ira, sed mansuetudo coniuncta cum tristitia. Quia nemo intendit, quod videtur impossibile sibi, suasque vires excedens. Intendit autem ira vindictam, & compensationem, tanquam executioni mandandam ab ipso irato. Inquam verò ab ipso irato, ipsoque paruipenso. Quia ira tendit ad hoc, ut reponat excessum irati supra iniuriantem, loco excessus intenti ab iniuriante supra iratum, ac paruipensum; ita ut modus reparationis correspondeat, iuste modo paruipensionis. Quia alioquin non apparet facta compensatio, nec videtur paruipensus emergere totaliter à vilitate contracta, quidquid aliunde fiat ad depressionem iniuriantis. Quia is nihilominus manet comparatiuè superior, dum non deprimitur ab illo ipso, quem depressit, & sicut depressit. Hæc causa est, ob quam duellatores nullis vnquam legibus comprimi potuerunt, nullisque quiescunt suppliciis eorum, per quos paruipensi fuere. Quia videlicet quidquid fecerit Magistratus, semper manet integer excessus comparatiuus iniuriantis, ut iniuriantis, dum is non deprimitur ab illo ipso qui paruipensus est, ideoque nulla aliunde humana compensatione, aut ratione quiescere potest, sed sola ad Deum submissione per virtutem, iuxta illud ad Rom. 12. 19. *Mihi vindicta; ego retribuam.* Quod dictum denique est de arduitate vindictæ, est commune obiecto iræ cum obiectis aliarum passionum pertinentium ad partem irascibilem, ut dictum est sapienter ex Philosopho, ac D. Thoma. Quia facultas irascibilis inseruit concupiscibili ad victoriam difficultatum, quæ obstant bono concupito, ac delectabili, atque ubi deest arduitas, ac difficultas, sufficit simplex affectus concupiscentiæ. Quare obiectum causatum iræ est compositum ex bono vindictæ, ac victoriæ, & ex duplici malo, altero paruipensionis, quæ præcessit, altero difficultatis perueniendi ad compensationem illius per depressionem proportionaliter æqualem paruipendentis. Constat igitur ex his motuum, & causam specificatiuam iræ esse solam paruipensionem, & despectum proprium irascentis, quatenus vindicabilem ab eodem, cum arduitate, & difficultate aliqua, modo, & sensu hucusque explicato quoad singula.

Ad 1. Sententia illa Damasceni, quod quælibet iniustitia sit prouocatiua iræ, est verissima. Sed ostensum est iam supra art. 2. quæ ratione quælibet iniustitia contineat in se aliquam paruipensionem eius, aduersus quem committitur. Quia tamen in plerisque iniustitiis ratio paruipensionis se habet materialiter, nec intenditur directe, propterea plerumque ex illis subsequitur parua ira, quando abest formalis despectus modo inibi explicato.

Ad 2. Animalia bruta tametsi honorem formaliter apprehendere non possint, nec despectum, amant tamen excellere, & ægre ferunt, quod deiiciantur indignè ab excellentiæ gradu, qui apparet conueniens respectu cuiusque, ideoque irascuntur aduersus

aduersus depressoem sui, vt dicit D. Thom. q. 47. art. 2. ad 2. Vt mirum profecto sit, D. Thomam simul cum Philosopho contemni, ac reiici, quoad hanc partem doctrinæ, à quodam moderno propter istud tantummodo argumentum petiit ex triuo, quin quidquam opposuerit responsioni D. Thomæ, quæ est vsque adeo manifesta. Quod est signum clarum, impugnatum ab eo fuisse D. Thomam, quin eum legeret, nec consideraret eiusdem, aut Philosophi contextum. Quod etiam alias in eo auctore notare liceret.

Ad 3. Oblitio in primis amicorum, & consanguineorum reputatur iniuriosa, quatenus opposita memoria eorum censetur debita, ideoque ea oblitio participat rationem paruipensionis iuxta prænotata de iniustitia, & quasi iniustitia in genere. Deinde eadem oblitio est præterea signum speciale paruipensionis, ad quam plerumque consequitur. Quia difficulter obliuiscimur eorum, quos magnifacimus. Similiter est indicatiua despectus exultatio hilaris in infortunio alterius, idemque dicitur de denunciatione infortuniorum. Quia nihil horum fit, aut fit difficulter circa eos, quos plurimum reueremur. In illis igitur omnibus, & inque aliis similibus, aut præsupponitur, & indicatur, aut etiam exercetur despectus, tametsi aliquando non intendatur directe. Nec enim ad iram requiritur formalis intentio despiciendi. Sufficit enim noluisse vitare despectum, & animaduertisse actioni exercitæ circa aliquem inesse re ipsa despicientiam eius, nec pensi id habuisse.

Ad 4. Illa ratio probat excellentibus rarius occurrere occasiones iræ, quia rarius paruipenduntur. At quando accidit paruipensio eorum, ira est maior. Quia cæteris paribus iactura honoris, & depressio excellentiæ est maior, ac indignior, vt dictum est supra.

Ad 5. Quod viles, & malè habentes faciliè irascantur, non provenit ex magnitudine motionis ad iram, conuenientis despectui eorum, sed ex dispositione subiecti, seu physica penes temperamentum corporis, seu intentionali per affectum tristitia, cui subsunt, & quam dictum est disponere specialiter ad iram. Deinde qui iniquiori subsunt fortunæ facilius apprehendunt exprobrari illam sibi, seque proinde contemni directe, sibi que contradicere ex contemptu formali. Quod dictum est valere plurimum ad iram ex parte obiecti sui. Atque in istas duas causas reuocat ibi Philosophus iram facilem, & nonnunquam acrem viliam, ac debilem.

Ad 6. Eo maior est iniuria quæuis, quo magis contradicere rationi debiti. Maior autem est obligatio amici ad honorandum amicum, quam aliorum, cæteris paribus. Vnde eadem actio materialis iniuriatiua, aut paruipensiuæ magis prouocat ad iram aduersus amicum autorem eius, quam aduersus non amicum, idque exprimitur in illis verbis à Psalmista.

Ad 7. Delectatio impedit iram, sicut dictum est eandem foueri tristitia. Nempe quia delectatio quolibet impedit aliquantulum tristitiam, sensumque doloris, vti superius dictum est in loco, ideoque valet impedire iram ex parte subiecti. Quod nihil probat aduersus assertam rationem obiecti iræ.

Ad 8. Amor est vnitiuus, vt dictum est supra quæst. 9. Vnde iniuria illata personis dilectis causat iram iuxta gradum dilectionis. Quia iniuria illis irrogata, & paruipensio inclusa in iniuria æstimatur tanquam propria. Et similiter despectus artis, cui quis est deditus, & quam magnificat, reputatur

tanquam nocumentum redundans in ipsum professorem artis, eiusdemque æstimatorem, & sic de similibus ab vnoquoque vel concupitis, vel magni habitis.

Ad 9. Facilitas pulsandi, ac verberandi fertios, aut filios, aut alios debiles despectores opponitur arduitati, quæ est propria operi audacis, ideoque iræ aduersus eiusmodi paruipensores deest formalis ratio audaciæ, quæ reperitur in ira aduersus validos, quorum impugnatio est difficilis, ac periculosa. Cæterum non semper est facile compensare æqualiter iniuriam irrogatam à seruo, aut filio, aut quouis alio, qui resistere non possit. Quia contingit eosdem nihilominus esse pertinaces, ac sæpè reciduos in offensione, ac paruipensione, siue directa, siue indirecta suorum maiorum. Vnde est difficile talem inducere vindictam, quæ iniuriis, ac paruipensionibus finem imponat, spemque faciat vindicanti de sua imposterum indemnitate quoad decus, & reuerentiam sibi debitam. Qua de causa poenitentibus, ac ostendentibus bonam animi dispositionem, firmamque in futurum, facilius ignoscitur. Imò nullus insurgit iræ impetus, si poenitentia, & humiliatio appareat æqualis, atque omnino proportionata magnitudini iniuriæ, & priori pronitati ad iniuriandum, vt aduertit Philosophus c. illo 3 lib. 2. Rhet. Eiusmodi igitur est arduitas, & difficultas, quam vniuersaliter respiciunt omnes actus iræ, cum non nisi aliqui eorum ferantur ad arduitatem periculofam.

Ad 10. Diuisio illa iræ coincidit cum ira acuta, amara, ac difficili. Vnde Philosophus cap. illo 5: iracundos, alios dicit acutos, alios amaros, alios difficiles; estque diuisio purè materialis non diuersificans speciem iræ, sed solam sequens differentiam eius accidentalem ex parte subiecti. Ira enim dicitur acuta, & iracundus acutus, ex abundantia humoris cholericis, qui quia est igneus facit, vt faciliè, ac citissime accendatur ira, vtque eadem sit manifesta. Dicitur verò amara, propter memoriam paruipensionis diu, ac pertinaciter inhaerentem animo, propterea que propagatiua iræ ad multum tempus, nullis, ac paruus interim existentibus indicibus eius, quousque tempus opportunum vindictæ superueniat. Quod provenit ex prædominio complexionis terreæ. Vnde non contingit eosdem esse acutos simul, & amaros, quia abundantia humoris ignei, quæ confert ad velocitatem iræ, & ad subitam, ac efficacem operationem eius, simul est impeditiua diuturnæ memoriæ. Quia videlicet mobilitas illi agnata circumagit plurimum spiritus vitales, eorundemque inducit transpirationem copiosam, & vtroque modo impedit permanentiam vniuersalem specierum impressarum, & phantasmatum per longum tempus, vt non possit vigere diu memoria paruipensionis præteritæ. Ira demum difficilis dicitur ex intentione magna, qua concupiscitur vindicta, & ratione cuius nequit vlllo pacto quiescere, aut ad alia diuertere, qui passus est iniuriam. Pater igitur eiusmodi diuisionem iræ nihil facere pro necessitate vllius differentie ex parte causæ obiecti, cum tota sit materialis, & ex parte subiecti; atque hæc est expositio D. Thomæ in eo loco:

QVÆSTIO XL.

Vtrum ira sit causa delectationis?

Videtur non esse. 1. Quia ira est cum tristitia, ac dolore, vt patet ex definitione Philosophi superius præmissa, & ex his eiusdem verbis lib. 7. Ethic.